

je večidel cvet, ktere ga korenina in uzrok sta v notrajni drobavini našega života. Ljudje menijo pa, da je le kak poverhen madež na polti, ter ga odpravljajo navadno le z navadnimi zdravili, ker vidijo zlo le na vunajnem životu. Tako ravnanje je pa sila napačno, kajti večidel rabijo ljudje neprikladne mazila, kakor jim tote v roke dohajajo, ali kakoršne jim kdo nasvetuje; ali pa imajo sebe in druge take bolnike v zakurjenih sobah ali v posteljah debelo odéte, jim vlivajo vina ali clo žganjice v gerlo, da bi kakor menijo, in pravijo nevedneži, poltni cvet „ven izgnali“.

Tako početje je pa sila nevarno ter škoduje močno bolniku: kajti človek, ki ni zdravnik, ne prevdarja nikoli, ter ne more vediti nikoli, kdaj da ima se poltni izcvetek po notrajnih zdravilih izgnati, kdaj pa je le treba maziljanja, ali vunajnega ozdravljanja sploh.

Nasledki nepazljivega mazanja so pa mnoge bolezni, ktere zatem notrajno drobje napadajo: bodlaji, naduha, zaduha, mertvud, kerč in velikrat nagla smert. Nasledki nepazljivega izteranja (če se bolniku dajajo vroč čaj, vino, žganje, da bi se prav potil) so pa taki, da človeški život slabijo, da sokovi njegovi, posebno kri, se raztopé in gnjiti začnejo, in da konečno nastopi dera ali jetika. Bolj gorko ko imamo bolnika, bolj terpi po najmanjšem prepihu; če se takrat le duri ali vrata odprejo, odvmakne se poltni cvet, kar se tolikokrat pri osepnih godi.

Naj bi ljudje v poltnih boleznih ne zdravilarili sami, posebno naj bi ne mazarili nespametno. Ako že hočejo kaj storiti, so mlačne kopelji, domá napravljene, še najbolji pa nedolžni pomagaleji; one pomagajo gotoveje od mnogih mazil, in če ne pomagajo popolnoma, vendar ne hujšajo zlo. Dodati utegnemo taki kopelji nekoliko mjila, kuhanih otrobov, pepéla ali kuhinske soli; naj se garjev ali grintov bolnik v tej vodi koplje, omiva in čedi, in to enkrat ali dvakrat na teden; pa naj zderžava se tudi svinjetine, prekišlih in preosoljenih jedil sploh; poskerbimo pa tudi, da bolniku v posvet pride kmali doveden zdravnik. J. Š.

Starozgodovinske čertice.

O božanstvu Korsaa.

Spisal Davorin Terstenjak.

V pesmi ruski znani pod imenom „Slovo o plku Igorovem“ se imenuje božanstvo Krs (Chrs), in sicer stoji: „Vseslav kniaz vlkom ryskaše iz Kyjeva doryskaše do kur Tmutorokania velikomu Chrsovi vlkom put pryskaše“¹⁾, to je: „Vseslav knez v noč kot volk bežal, iz Kyjeva dobežal do kuropetja do Tmutorokana velkemu Chersu kot volk cesto predbežal“.

To božanstvo se tudi razun oblike Kers (Chers) pri kronistih pisano nahaja v obliki Cors, Chors, Corsa, Chorsa. Pri Wahrmundu²⁾ je to božanstvo zrisano in sicer v človeški podobi s pasjo glavo, s kozjima rogama, človeške roki imate orlove kremplje, noge pa ste v stopalih konjske. Tudi v Wollmerovem³⁾ basnoslovskem slovniku je to božanstvo zrisano. Pred božanstvom je viditi ognjen plamen.

Ogenj pričuje, da je Korsaa božanstvo luči, in res je to ne samo po imenu, temoč tudi po vlastitostih. Kakor so imena božanstev Vineta, Koleda, Perkun ariške domačnice. tako tudi je Korsaa. V staroperzijanskem jeziku pomeni khôr, khûr — solnce⁴⁾.

Zavoljo oblike Korsaa, Koršaa primeri osebne slovenske imena: Hnevsa, Jarsa, Mursa, Dokša, Jakša, Lupša itd.

Tudi vlastitosti pričujejo, da je Korsaa ali Koršaa božanstvo solnca.

Solnce ima lastnosti rodavnosti, znamenje rodavnosti

in plodivnosti pa je kozel, zato se v vediškem spisu Taitiriya-Bráhmana-tu¹⁾ solnce veli: Adža ekapád, to je, kozel enonožen, der einfüssige Bock, kateri izhaja v iztoku razveselijoč vse stvari.

Anquetil²⁾ terdi, da je v tempeljski špelji elorski našel kozla z imenom Mendes. Menda pa je rudeča koza, na kateri Surja, to je, bog indiški solnca³⁾ jaše. V Sanskritu pomeni mēndha, „Hoden“ in pa „Bock“ slovenski mode⁴⁾, in sicer, kakor Benfey razlaga, se kozel veli mēndhá „wegen seiner Samengemenge“ primeri slov. mode, mude, munde, „Hoden“ in pa munda = bik.

Tudi v staroegiptiškem jeziku je bila ta beseda znana. Herodot⁵⁾ piše, da so Egipčani častili Pana pod imenom Mendes. Pan pa je bil po preiskavi naj učenejših basnoslovcev izvirno solnčno božanstvo⁶⁾ in Jablonski⁷⁾ razlaga egiptiško besedo mendes z „Zeugungsglied, Zeugungskraft“.

Iz teh primer vidimo, da so si stari narodi rodavnost solnca radi pod podobo kozla predstavljali⁸⁾. Tako razumimo zakaj solnčno božanstvo Korsaa ima kozlova roga.

Vročatega letnega solnca znamenje pa je bil pes; še zdaj se pri Slovencih veli čas naj večje vročine pesji god; tako se razjasnuje, zakaj solnčno božanstvo Korsaa ima tudi pesjo glavo.

Pa stari narodi so si solnce tudi mislili kot zlatokrilatega ptica, kateri sane⁹⁾ (drake) teme razkavsa, in zato najdemo orla, kanjuha, sokola za lastine solnčnih božanstev¹⁰⁾. Egiptiški solnčni bog Horus ima konjsko glavo, in slovenski solnčni bog Radogost ima sokola na glavi¹¹⁾, širokaldejski solnčni bog Bâl pa se veli Nisroh od nisir = orel.

Tako zapopademo, zakaj Koršaa ima kremplje ptica orla ali sokola na rokah. Zakaj pa še konjske noge? Konj je bil v basnoslovji vseh starih narodov znamenje solnčnega božanstva. Imata ga slovanska solnčna bogova Svetovit in Radogost, ima ga perzijanski Mithra¹²⁾ in v Vendidadu¹³⁾ se solnce veli naravnost berzi konj. Lepo opazuje pisatelj članka „Mithra“ v Wetzterovem¹⁴⁾ cerkvenem slovniku: „Mithra, der Sonnengott, hat jene Thiere zu Symbolen, welche sich durch Scharfblick, Schnelligkeit, Wärme und Kraft auszeichnen, als: Habicht, Adler, Rabe, Hund, Löwe, Pferd“.

Tako ste tudi konjske nogi pri solnčnem božanstvu Korsaa izpričane. (Konec sledi.)

¹⁾ Dr. Weber „Indische Studien“ str. 96.

²⁾ Anquetil Zend-Avesta I. 249.

³⁾ Niklas Müller „Glauben der Hindu“ str. 559.

⁴⁾ Benfey „Griechisches Wurzellexikon“ II. 43.

⁵⁾ Herodot II. 46.

⁶⁾ Glej Fr. Lauer „System der griech. Mythol.“

⁷⁾ Jablonski „Pantheon“ I. 273.

⁸⁾ Tudi Indra se veli Mešanda, kar je ostroumni Kuhn v „der mit Widderhoden versehene“ predstavil, in razložil, da ta izraz „die allbefruchtende männliche Kraft des Himmels“ poznamlja. Glej Kuhn na omenjenem mestu. Zvedel sem po dopisih iz Českega, da je na Českem še dosti rodbin z imenom Indra, Indruh itd. in zares sem med popotniki najdel v graških letošnjih novinah: Wenzel Indruh, c. k. žandar, Indra, c. k. inženir Glej „Grazer Zeitung“ Nr. 191, 192.

⁹⁾ V staročeskem jeziku se veli sán, sen, drak. V fari novo-cerkveni blizo Celja je kmet z imenom Senegačnik, in sicer v dolini, v kateri še dnešnji den so znane povesti od sánov, senov, lindvortov in ji po nemški pravijo Lindwurmgraben, toraj Senegačnik = Lindwurmgrabner od sán = lindwurm, in gača na Štirske = Graben.

¹⁰⁾ Radogostovega sokola najdeš po gostem na rimsko-slovenskih kamnih, glej Muhar „Gesch. der Steierm.“ I. Abbild. Tafel IV., Tafel XI., tudi na kamnu vzdanem v steno Št. Lorenškega farovža v Stranicah blizo Konjic.

¹¹⁾ Glej Weber „Indische Studien“ III. 355, Max Dunker „Gesch. des Alterth.“ I. 59. Nanos Dionys 40. 495, 528.

¹²⁾ Xenophon Anab. IV. 5.

¹³⁾ Vendidad XIX. 91—93.

¹⁴⁾ Wetzter in Welte „Kirchenlexicon“ von Mithra.

¹⁾ Glej „Slovo o plku Igor.“ ed. Hanka str. 34.

²⁾ Wahrmund „Relig. Moscov“ Nr. 3.

³⁾ Wollmer „Myth. Lex.“ 2. Auflage Tafel XXVIII.

⁴⁾ Pott „Etym. Forsch.“ XLIV.

duša v Običtavi kakor je kuhinska sol. „V mojem farovžu“ — se bere v časniku marske kmetijske družbe — so glive okoli vrat in iz tal tako neznano zlo rastle, da sem mogel vrata vsako drugo leto, pod pa vsako četrto leto popravljati, tudi oboknice so mi razdevale te škodljivke; vse sem poskušal, kar koli mi je kdo svetoval, pa vse je bilo zastoj, — sol mi je sedaj vse pregnala. S soljó se pa ravna takole: glivavi kraji se močno s soljó vribajo in potem s soljo še potresejo, ktera se kmali raztopí, da so osoljeni kraji več dní mokri; glive se ne prikažejo več na tistem mestu; preseljujejo se sicer dalje, pa tam se ravna ravnó tako ž njimi, dokler se popolnoma ne preženejo. Okoli podbojev naj se sol zmeša z vgašenim apnom in potrese v vse stike in spoke.

(Od reje češpelj (sliv) kaj). Govorili smo v našem listu že nekterokrat od češpelj in jih priporočali. Čujmo, kaj od njih tudi drugod pravijo. Časnik salcburške kmetijske družbe piše v tem sledeče: „Ker češplja ne terja od gospodarja, da bi si dosti za njo prizadeval, čeravno činž za mesto, ki ga ji za njeno rast odloči, obilno poplačuje, porajtajo gospodarji malo na to koristno drevó in vejo le takrat za-nj, kadar je polno sadja. Ni tedaj čuda, da se vidi malo lepo izrašenih češpelj, dosti več pa krevelj, ktere, čeravno še mlade, že kažejo, da jih bo kmali konec. Taka nemarnost je res greh, pa tudi velika škoda, ki si jo gospodar sam sebi dela. Češplja sama sebi prepušena in zapušena od gospodarja ne more toliko roditi, kolikor bi rodila, ako bi se gospodar le včasih na-njo ozertl. Češplja je sicer drevó iz gorkeje Azije, tam je doma, pa sedaj je razširjeno po vseh evropskih deželah. Češplja potrebuje le srednje topel kraj, to je pglavitna reč; — v merzlih krajih ne raste ali pa je sad njeni kisel, kteri v merzlih poletjih še ne dozori ne. Kjer pa so kraji le srednje gorkote, pa rada raste. Naj se le poskusi, če so tudi oče rekli, da tu ali tam ne rastejo. Sto reči, od kterih se je govorilo, da ne morejo biti, so sedaj vendarle. Ker raste srednje dobra hruška ali dobra jablana ali cepljena češnja, tam raste tudi češplja. Zemlja naj je kakoršna koli, da le ni preslaba, ne premokra pa tudi ne presuha, ne čisto ilovčnata, in da nestoji češplja preveč v senci med visokimi in košatimi drugimi drevesi. Gotovo pa je, da v dobri vertni zemlji zrastejo češplje lepše in debelejše, zato je pametno, boljših sort posaditi v taki vert, kjer je zemlja dobra; pa tudi poleg plotov rastejo rade. Le ob prav merzli zimi brez snega zmerznejo.

Starozgodovinske čertice.

O božanstvu Korsá. (Konec.)

Spisal Davoria Terstenjak.

V gori navedeni versti iz slova „o plku Igorovem“ smo vidili, da je Vseslav kot volk cesto predbežal, to je, prišel je do tempeljna Korsovega pred solnčnim izhodom še ponoči.

Volk je znamenje nočne teme, zato v indiskem spisu Nirukti stoji po Kuhnovi ¹⁾ prestavi: „Aus dem Rachen des Wolfes ihr wahrhaftigen Führer habt ihr im Kampf die Morgenröthe befreit und den klagenden Kavis“.

Tudi v nordiskem basnoslovju se peljata volka za solncem in mesecem, in se grozita ju požreti ²⁾.

Sedaj razumemo, zakaj Polaci o prazniku Koleda ³⁾ nosijo mertvega volka od vesí do vesí. Koleda je hči solnca, solnce pa je po zimskih solncostajah uslo temam megel, ktere volk zaznamlja.

Kavis je priime božanstva Savitar. Savitar = Sobotelj — Sobotar pa je priime solnca, toraj Kavis ni druga kakor solnce.

¹⁾ Kuhn v „Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache“, herausgegeben von Dr. Hofer I. 381.

²⁾ J. Grimm „Deutsche Mytholog.“ II. 668.

³⁾ Glej Linde-tov „Slovník“ besedo „Koleda“.

Indiškega Kavisa najdemo v litevskem basnoslovju pod imenom Kavas ¹⁾, sicer že kot božanstvo boja, ker solnčni bog je tudi bog boja; vendar se je izvirno Kavas častil kot solnčno božanstvo, ker se mesec sušec (Martius) velí Kavas in s tem mesecem se začinja litevsko novo leto.

Solnce se tudi velí Bhaga, in ne samo v tako zvanih zagvozdnih napisih (Keil-Inschriften) je bhaga priime Ahuramazda-ta (Ormuzda), božanstva luči, temuč tudi v Rigveda-tu se omenja božanstvo Bhaga, ktero Sâyana s Surya-tom, to je, solncem enači. S tem indiskim Bhaga-tom se ujema slovenski Bog. Koronika je bhâ, „lucere, splendere“ kakor besed dêva, deus, glagolna oblika div „lucere“. Pa kakor je iz div postalo: divus, dives, divitiae, tako iz bhâ, bhaga, bog, in bogatstvo primeri vediško (v Rigvedi XXIV. 5.), „bhaga bhakta, thesaurus possidens“.

Sem spada tudi slezkoslovansko božanstvo Bohuta = Bogota v človečji podobi ali s kozlovima rogama in kozlovo brado, v roki pa deržeč rinko v zramenje moči ²⁾.

Narodski in jezični otoki med Slovenci.

2. Čiči.

Ker so „Novice“ že mnogo prinesle od Čičev, in se mi je vse to še nekako pomanjkljivo dozdevalo, sem se postopil za to stran poprašati slavnega zgodovinarja za Primorsko, dr. Kandlerja v Terstu, do kterega sem od nekoga visokega gospoda dobil priporočenje. Prav prijazno mi je učeni mož marsikaj odkril zastran zgodovine naših krajev, od Čičev pa mi je povedal to pglavitno reč.

Čiči niso kaki prišlici poznejega časa, kakor bi kdo utegnil misliti, ko bere, da v 16. stoletju so se mnogoteri ptujci naselili v Istri, pribežijoč pred turško silo, ampak star tukajšen polatinčen narod so oni, kteri se je ob svojem času pomešal s Slovenci. Njih jezik je prav za prav vlaški ali rumunski, to je, latinski pomešan s slovensčino, vendar bolj čist je, to je, več ima prave latinščine kakor jezik Rumunov poleg dolejne Donave, v Banatu, Valahii in Moldavi in v Erdeljski; da bi bili vmes celtiški ostanjki, še ni dokazano. Da je pa njih jezik močno v rodu z rumunskim, izgled letó: dr. Kandler je nalašč naprosil častnika rumunskega rodú, naj bi se po svoje poskusil pogovoriti z nekterimi Čiči, in glej! lahko se je z njimi porazumel. Drugi pot je bilo, da je neki častnik peljal vojaških novincov iz Banata skozi Čičarijo; kmali so se ti Rumuni pobratili s Čiči, in častnik je naglo hitel naprej s svojo trumo, ker se je jel bati, da bi se njegovim novincem po bratovsko ne dala priložnost pobegniti od vojaštva. Govorí pa se vlaški jezik v Žejanah, nekaj v Munah, tudi pri cepiškem jezeru v Sušnjevici, Berdu in Vinodolu, kdaj je bil navaden še v Buzetu in drugod.

Toliko tedaj po ustih tacega moža, kot je dr. Kandler.

Po svoje bi jez pristavil letó: Naj bi se kteri gospodov, ki znajo čiški jezik, postopil ga bolj natanko preiskati po njegovi tvorini in njegovih oblikah, ga primeriti z latinskim, slovenskim in rumunskim. Preiskal naj bi tvorino ali besede čiškega jezika, kakošnega rodú da so, latinskega, slovanskega, ali morebiti celtiškega ali pa staroilirskega, arbanaskemu podobnega. V pojasnjenje tega naj omenim, da navadni rumunski jezik ima štiri dele latinskih korenin, in en del slovenskih, kakor piše dr. Rapp (Vergleichende Grammatik der indoeurop. Sprachen). Latinske in slovenske korenike se kmali spoznajo; na pr. baserike, cerkev, je latinska ali prav za prav gerška basilica; pas dormi, pojdi spat, je ljudskolatinsko passa dormire; domnu roga, Boga moliti, je latinsko, Dominum

¹⁾ Narbutt „Dzilje narod. litevskiego.“ I. 12. 298.

²⁾ Glej Vollmer „Mythol. Lex.“ besedo „Bohuta“ in pa Tafel XXI. Nr. 76.